

ביאור סוגי' בפרשה

מהרב אברהם גוטל ר"י דביר הקדש מ.ע

קדושת שם הוי"ה ב"ה

זה שמי לעולם וזה זכרי לדר דר ובחז"ל לעלם כתיב חסר ו' לומר שלא כשאני נכתב אני נקרא שכתבתו הוי"ה וקריאתו אדנות.

א. ויש להעלות בהאי עניינא כמה קשיים. חדא הרי ידוע שיש ז' שמות שאינן נמחקים ומדוע רק את שם הוי"ה ב"ה יש לשנות ולא שם אחר מז' שמותיו. עוד קושי יש שלקחו שם אחר שאינו נמחק כדי שהוא עצמו יהווה תחליף לשם שאינו נקרא ולכאורה מה הרווחנו בזה רק שרש"י כ' שהי"ת קבע גם היאך יזכר א"כ יוצא שרק על שם הוי"ה ב"ה נאמר הציווי שיש להזכירו באדנות וכיוון שכך נצטוונו אין מקום לב' קשיים אלו אלא רק לנסות להבין מדוע זה כך. אך עדיין קשה שמקובל לכתוב "שם הוי"ה ב"ה" דבר שפחות מקובל בשאר השמות. ועוד יש להק' דהנה ידוע ההלכה שפסק השו"ע (קכד ה) על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום אומר ברוך הוא וברוך שמו [הגר"א חולק ועיין לקמן] אך כל הנוהגים לענות זאת עונים לאחר ששמעו את שם ה' ולא ממתנינים שהמברך יאמר אלוקינו כבברכות השחר או תחילת חזרת הש"ץ והלא דבר הוא.

ב. ולהכנס להבנת העניין הנה כשנתבונן נראה דבר מעניין שכל שאר השמות פרט לשם הוי"ה ב"ה לכולם יש אפשרות שימוש כמילת חולין [אדנות נמצא בלך לך' שאמר לוט למלאכים הנה נא אדני ה'נ' בפתח והוא חול. ואלקים נמצא בפרשתן והי' הוא יהיה לך לפה ואתה תהי' לו לאלהים ופי' רש"י לרב ולשר ויש עוד מקומות רבים והמפורסם הוא לא יהא לך אלהים אחרים על פני בעשרת הדברות ששם וודאי הכוונה לשם חול אדרבה משתדלים לא להתבלבל ומשתדלים לומר מילה זו ב'ה' ולא בק' כפי שמשנים כשאומרים שם קדש.] משא"כ בשם הוי"ה ב"ה אין בכל התנ"ך מקום בו שם הוי"ה יופיע כשם חול.

ג. ולכאורה הי' די בחילוק והפרש זה בין שאר שמותיו ית' לשם הוי"ה ב"ה דכאמור בכל השמות אפשר להשתמש בהם שימושי חול משא"כ בשם הוי"ה ב"ה. וכיוון ששאר השמות משמשים גם לחול וא"כ בלא"ה כבר נאמרים עבור חולין ממלא אין כבר טעם לחשוש מלהזכיר שמות אלו כקדש משא"כ בשם הוי"ה ב"ה היות ואינו בשימוש חול לכך מובן שדווקא על שם זה נאמר הציווי 'לא כשם שאני נכתב אני נזכר'.

רק עומק ההבנה בזה הוא שכל החילוקים הנ"ל באות א' בין שם הוי"ה ב"ה לשאר השמות הוא לעוצם יקרת רוממות וחשיבות וקדושת שם זה דייקא משא"כ בשאר השמות שהם נגזרים מפעולותיו והנהגתו ית' בעולם דהרי כל המושג 'שם' לקב"ה פירושו 'הנהגה' שהרי אין לנו אחיזה בו ית' דהא אינו גוף וכו' לכן כל מה שנותר ומותר לנו לקראו הוא ביחסו אלינו שרחום כוונתו להנהגת הרחמים הנגלית בעולם וכן ע"ז הדרך בשאר השמות משא"כ בשם הוי"ה ב"ה הוא מגדיר את זה שהקב"ה הי' הווה ויהי' ועשה עושה ומחדש בטובו בכל רגע את העולם כלו' דשם זה מורה על עצם מציאותו המוכרחת בכל העולמות ושהוא עצם הוויית העולם וממלא שם הוי"ה ב"ה הינו בבחינת שמו ה'אמיתי' כאמור 'זה' שמי' הוספה מתלמידי הבה"ח ח. יהושע צבי גורדון נ"י ובזה חלוק שם זה משאר שמותיו יתברך שאינם שמות לעצמותו ית' לכן הציווי 'לא כשם שאני נכתב אני נזכר' נאמר רק על שם זה שדוקא שם זה אסור לנו לאומרו כי קצרה ידינו להכיל ולהקיף את עוצם רוממות ותפארת שם קדש זה שכביכול מדבר בעצמותו ית' ולכך אסור לאמרו [עד שנאסר אפי' להגות את אותיותיו שההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעוה"ב סנהדרין צ.]. ודו"ק. ובזה יובן נמי הא דמזכירין שם זה עם תוספת ב"ה לגודל מעלתו כמבואר.

וב' חילוקים אלו הם כמובן גם הטעם והסיבה שרק על שם הוי"ה ב"ה נתקן לומר ב"ה וב"ש ולא על שאר השמות. ויומתק מאוד שדווקא שם זה המורה על עצמותו ית' מצורף בברכה לברוך 'הוא' [בהוב"ש] ועיין.

והוסיף לי ידידי הרב עקיבא קעניג הי"ו שרק על שם הוי"ה ב"ה היות ולא אומרים אותו ככתיבתו אז מברכים אותו כ'שם' משא"כ בשאר השמות הרי אפשר לברכם מפורש כפי שמזכירים בפסד"ז ברוך אלוקים ברוך ה' וכד' אך כאן הרי אסור להזכירו ככתיבתו לכן כל שנתר הוא לברכו כ'שם' ודו"ק.

ד. הנה בחזקוני כ' ש'זה שמי' מדבר על שם 'אקה' והוא נגזרת משם הוי' ב"ה, כי אנו פונים אליו ית' ביוד קי אבל כשהי"ת מדבר על עצמו הי"י נהפכת ל"א' ונהי' לשם אקה. ואמר לי ידידי הרב נחום קולודצקי הי"ו שעפ"ז יובן מה שכל' בספר שערי אורה ששם אקה גדול משם הוי"ה ב"ה דהא זה שם שבו הי"ת קורא לעצמו ודו"ק. רק האי מלתא לא ברירה לי א"כ מדוע רק שם הוי"ה ב"ה נאסר לנו לאמרו משא"כ שם אקה שמותר לאמרו בדברי חולין וצ"ע.

ה. הנה הגר"א למעשה חלק על השו"ע ולא אמר בהוב"ש ונאמרו בזה כמה הסברים. הפשוט ביותר הוא שהרי וודאי שעניית אמן חשובה מעניית בהוב"ש שהיא מגוף הברכה ושמעתי פעם ממרן הגאון הרב עובדי' זצוק"ל שביאר עפ"ז מדוע ברכת הגפן לבני ספרד מסתיימת בהגפן המנוקד בסגל תחת הג' ולא בקמץ כמתחייב בסוף פסוק. וביאר שהיות ולרוב העולם ברכת הגפן מגיעה כשחייבים כבקידוש חתונות ובריתות וכד' ובד"כ יש עונים והיות והברכה לא מסתיימת עד האמן נמצא שתיבת הגפן ע"פ הרוב אינו סוף פסוק. [והמ"ב קס"ז כ' שאמירת אמן היא כחותמת לברכה] ואשר לכן בפסד"ז מותר לענות רק אמן ואסור לענות בהוב"ש. והיות הרבה פעמים ע"י עניית בהוב"ש מפסיד לגמרי עניית האמן והדברים ידועים ולדאבוננו קורים רק לאחרונה הייתי עד לחזן ממהר שאמר את סיום הברכה מיד והציבור שענה בהוב"ש לא שמע והפסיד את עניית האמן ונבוך... לכן עדיף לא לענות כדי לא להסתכן בהפסד האמן. ב. היות ומעיקר התקנה צריך לציד"ח בחזרת הש"ץ שוכ"ע אם יאמר בהוב"ש יעשה הפסק ולא יוכל לצ"ח כשם שאין אומרים בהוב"ש בקידוש ותקיעות ובמגילה. ג. אמן בגי' הוי"ה אדנות כל' שכאומרים אמן משלבים את הקריאה עם הכתיבה עבור המברך, ואם יאמר בהוב"ש 'יחותר' ויפריד את עניית אמן מהשם שהזכר וכבר לא יוכל להואיל למברך. והנה ידידי המקובל הרה"צ ר' משה כהנמן זצ"ל הי' מבקש מרבים שיאמרו את ברכות השחר והי' בסבלנות עונה בהוב"ש ואמן בכדי להרבות באמנים וכשביקש ממני לומר הברכות התפלאתי בפניו מדוע הוא צריך לענות לי מתוך סידור בהוב"ש הרי תינוק יודע לומר זאת בע"פ, בתגובה הראה לי בסידורו -ע"פ הקבלה- שכל מילה מבהוב"ש היא כנגד א' אותיות שם הוי"ה ב"ה כמובן היו שם גם 'אותיות קטנות' שלא זכיתי להבינם ואמר לי שכל הרואה את הסידור כבר מבין שיש הרבה מה לכוון באמירת בהוב"ש... עפ"ז אולי יש למצא פשרה שאה"נ לומר סתם בהוב"ש הוא הפסק בין הזכרת השם לאמן אבל אם כשאומר בהוב"ש מכון על אותיות שם הוי"ה ב"ה א"א לומר שבאמירתו חתך והפריד את האמן מהזכרת שם ה'. ועפ"ז אולי מבואר מדוע המקובלים כ"כ חרדים לומר בהוב"ש כי להם אינו הפסק אלא אדרבה הם מחזקים בזאת את הברכה.

ו. ויש כאן מקום לעורר דבר כאוב ביותר אשר אנשים אשר כבר עונים ב"ה וב"ש הרבה פעמים מחוסר שימת לב מדלגים מעוותים או משנים את המילים הראשונות 'ברוך הוא' עד שאפשר לפעמים לשמוע אנשים האומרים 'כיבח שמו'... ואולי זה לעוצם השתוקקותם לברך את שמו הגדול הנעלם וקצת שוכחים שיש לברך כראוי גם אותו ית'...

ז. עוד יש לעורר על אמירת שם ה' דהבאנו לעיל כמה זהירות אנו נוקטים בהזכרתו שם ה' אך צריך לדעת שהעיקר בזה הוא לאמרו כראוי ולמעשה ראיתי לדאבון לב' יונק עם איש שיבה' 'נערים עם זקנים' מכל העדות והקהילות אשר ממש לא אומרים שם ה' כראוי עד שאפשר למצא מי שאומר אדולוי או אדלוי ויש המתשתבשים בניקוד הד' ואומרים זאת כחיריק אדיני או אדנ (ד' שוואית) במקום לאמרו כראוי בחולם ואם בליטאי עסקינן גם צריך שישמע הי"י שמנהגנו להוסיף לאחר ניקוד הצרה והחולם (אדוינ) והרי לא יעלה על הדעת שמוסיף 'י' זאת בכל תפילתו חוץ מבהזכרת הי"ת. ודע דבכל הזכרה משובשת כזו אף אם כיוון היטב אבל עדיין את שם ה' לא אמר... אף ואולי שייך שיצא בדיעבד מדין עילג ודו"ק.